

Teoretické a metodologické otázky právní výchovy

Gen. mjr. PhDr. LUDVÍK PŘIKRYL, CSc.,
Vysoká škola Sboru národní bezpečnosti, Praha

Nezbytnost dynamického, soustavně se upevňujícího socialistického právního pořádku jako organické základní části veřejného pořádku, důležitého faktoru přesného a sladěného fungování všech článků společenskopolitického systému, představuje objektivní potřebu společnosti budující rozvinutý socialismus. Jde o stav volných společenských vztahů upravených normami práva. Je známo, že klasikové marxismu-leninismu člení společenské vztahy na ekonomické, sociální, politické a duchovní (podle základních sfér života). Právní vztahy jsou v jiné rovině. Patří k ideologickým vztahům, které mají služebnou funkci — jsou formou regulace výše uvedených vztahů, prostředkem jejich uspořádání. Jsou to společensky významné vztahy mezi osobami, které tvoří vzájemně korespondující a realizující se právní moci a povinnosti. Tento specifický druh společenských vztahů nemůžeme plně zařadit ani k právu, ani k regulovaným společenským vztahům. Jsou jednotou právní formy a těch společenských vztahů, které upravují. Přes právní vztahy se uskutečňuje regulující vliv práva na faktické společenské vztahy, tj. cílevědomý řídicí vliv právních norem na společenské vztahy. „K právním vztahům mohou být zařazeny všechny vztahy tak či onak spjaté s působením práva ve společnosti.“¹⁾ Uspořádanost faktického stavu právem obléká výrobní, politický a jiný vztah do právní formy, ale nepřeměňuje jej v právní, neboť právní charakter se vtiskuje ne celému faktickému vztahu, ale pouze jeho určitým stránkám.²⁾ V tomto Javičově stanovisku spočívá opěrná pozice pro naši programovou tezi, že právní výchovu můžeme účinně rozvíjet pouze jako organický element systému komunistické výchovy.

V ČSSR a zejména v SSR byla široce rozvinuta právní výchova, dosaženy pozoruhodné výsledky a získány nemalé zkušenosti z její organizace, řízení a provádění.³⁾ Tento proces stimuluje a stimuloval vědeckovýzkumnou práci, která již odpověděla na mnohé závažné otázky teorie právní výchovy. Rozbor publikovaných prací „analýza praktického provádění právní výchovy“ i dosaďadní postup v řešení úkolů VIII-5-5-03 však ukazuje na potřebu hlubšího

osvětlování obecně teoretických a metodologických otázek právní výchovy. Je tomu tak proto, že právní výchova představuje složitou a mnohostrannou politickou, ekonomickou, sociologickou, ideologickou, právní, psychologickou a pedagogickou problematiku. Je objektem výzkumu řady vědních oborů, a zákonitě tedy vzniká otázka, jak se rozvíjela teorie právní výchovy, v čem spočívá vztah teorie právní výchovy, právních věd a jiných odvětví vědeckého poznání.

Nedostatečné řešení této otázky se promítá v povrchním poznání a zatím stále nekomplexním rozpracování cílů, úkolů, forem a metod právní výchovy. To se také odráží v samotném provádění právní výchovy. Vyskytuje se nemálo školometství, narušování mechanismu jednoty výuky a výchovy, mechanického přenášení poznatků školské pedagogiky do tohoto specifického procesu.

Podle mého soudu jedna z příčin uvedeného vztahu je v samotné genezi teorie právní výchovy.

Zainteresovanost nové společnosti na právní výchově nejednou zdůrazňovali klasikové marxismu-leninismu.⁴⁾ Úloha právní výchovy byla vyzvednuta v řadě stranických usnesení, zejména v usnesení ÚV KSSS z 15. 9. 1970 „O opatřeních ke zlepšení právní výchovy pracujících“. To vše se promítlo do rozsahu i kvality prováděné právní výchovy, avšak celková úroveň této výchovy stále neodpovídá potřebám společnosti a požadavkům strany.

Teorie právní výchovy se po dlouhá léta nerozpracovávala jako samostatný směr pedagogických výzkumů. Tato problematika se řešila okrajově v rámci teorie státu a práva a kriminologie. Nikdo nepopírá význam vědeckého objasnění konkrétních faktů života, právní praxe pro právní výchovu. Princip vědeckosti právní výchovy však požaduje nejen plné využití poznání právních věd, ale zároveň i možnosti takových vědních oborů, jakými jsou pedagogika, psychologie a sociologie. Aktuálnost tohoto komplexního přístupu vzniká zejména při hledání teoretické odpovědi, jakými cestami zabezpečit úctu občanů k právu, k socialistickému zákonu. Rostoucí vzdělanost těch, na které působíme, mnohostrannost jejich duchovních zájmů zvyšují nároky nejen na výběr obsahu, ale i organizace, forem a metod právní výchovy, na postižení specifiky právní výchovy ve vztahu k mládeži, k rozdílným kolektivům pracujících apod.

Z hlediska cílů námi řešených výzkumů je třeba věnovat pozornost zejména vztahu teorie právní výchovy, právních věd a pedagogiky.

Nikdo nepopírá význam různých forem právního vzdělání, právní osvěty, která šíří teoretické ideje, právní znalosti a zkušenosti z právní praxe v zájmu formování právního vědomí pracujících. Právní propaganda prohlubuje chápání jednoty práv a povinností a přispívá k organizaci chování lidí v souladu s principy socialistické demokracie a zákonnosti. Formování právních znalostí, dovedností a návyků bude nesporně jedním z konkrétních cílů typových programů právní výchovy. Důležitá je spjatost právní propagandy s politikou KSČ a socialistického státu ve sféře státní výstavby a při upevňování právních základů státního a veřejného života, spjatosti právní propagandy s politicko-výchovnou prací a právní praxí, která usměrňuje úsilí lidí o plnění hospodářských i sociálních úkolů, upevnění pracovní kázně. Avšak hlavní tematikou

právní propagandy (výuky, osvěty) je zákon a jeho nekompromisní dodržování. Objasnit politický význam zákona, mravní aspekty norem socialistického práva (zejména v propagandě trestního práva a otázek boje s trestnou činností), povinností a práv občanů apod. i správné hodnocení právní regulace práce v současném období — to jsou závažné pedagogické aspekty právní propagandy. Pro ideově politickou, mravní, pracovní a samotnou právní výchovu je důležité, aby právní propaganda respektovala specifiku svého předmětu a byla obrácena k zákonu, k právům i povinnostem a právním odpovědnostem občana, pracujícího. Rozbor pozitivních zkušeností ukazuje, že právní propaganda se provádí často diferencovaně, v souladu s jednotlivými odvětvími práva, a kde je to možné, osvětlují se regulační i ochranné právní normy v jejich jednotě.

Jestliže je možná a užitečná diferenciací právního vzdělání, právní propagandy v souladu s odvětvími práva, pak tento princip, platný v mechanismu výběru obsahu právního vzdělání, právní propagandy, není přenosný na právní výchovu vcelku, na její strukturu (i na strukturu teorie právní výchovy).

Musíme si uvědomovat, že regulační normy jsou pouze obecnými pravidly jednání, které nedávají hotové recepty tohoto jednání v konkrétních životních situacích.

Samotný zákon, určující odpovědnost za nedodržení předepsaných pokynů, i institut právní odpovědnosti nejsou s to vykořenit trestnou činnost. Z toho plyne, že objasnění zákonů a odpovědnosti za jejich narušení nesmíme přeceňovat. Musíme chápat právní výchovu širěji — jako formování právních znalostí, dovedností a návyků, formování úcty k zákonům, potřeby neochvějného dodržování zákonů, socialistických právních přesvědčení, formování vysoké sociálněprávní aktivity v boji s trestnou činností.

V tomto pojetí je vztah teorie právní výchovy s právním vědomím a pedagogikou ohniskový zejména v procesu transformace právních norem do chování, kde je nezbytná součinnost sociologie práva i pedagogiky.

Objektem právní výchovy je konkrétní oblast vědomí lidí — právní vědomí a na jeho základě rozvíjená potřebná úroveň právní kultury chování jednotlivců, kolektivů atd.

Cílem právní výchovy je prohloubit regulační úlohu práva a zároveň zvýšit právní kulturu občanů, obsahující elementy právního vědomí i zákonného chování, jejich znalosti práva, právní emoce a vztahy i připravenost k zákonitému jednání do takové úrovně, při níž by se neochvějně plnily právní normy a prohlubovala úcta k socialistickému právnímu pořádku.

Bezprostředními subjekty právní výchovy jsou propagandisté práva, masové sdělovací prostředky a všichni vychovatelé, kteří v souladu se svými společenskými povinnostmi a sociálními rolemi mohou přispět ke splnění cílů a úkolů právní výchovy určené KSČ a socialistickým státem. Nejde tedy o úzce profesionální záležitost. Do procesu právní výchovy se zapojují stále širší aktivity občanů a pracujících, kteří slovem, svými příklady i aktivní účastí v upevnění socialistické zákonitosti působí na své spoluobčany, spolupracovníky, děti a mládež. V procesu právní výchovy často pozorujeme nejen působení vychovatele na vychovávaného, ale i vliv vychovávaného na vychovatele.

Mnohostranné jsou prostředky, pomocí nichž se formují právní znalosti, nezlomná přesvědčení, zákonné chování a jemu odpovídající zvyky.

Efektivní a uvědomělé zaměřování právní výchovy se dosáhne pouze za předpokladu, jestliže odhalíme obsah právního vědomí jako reálně fungující vnitřní regulátor chování, jestliže dokážeme odlišit určující elementy struktury právního vědomí a ujasníme úlohu každého z nich, kritéria hodnocení jejich úrovně a úlohu každého z těchto elementů v procesu vnitřní regulace chování člověka.

Analýza sociálněprávních hodnot a postojů jako základních elementů struktury rozvoje právního vědomí, regulovaného chování je metodologickým základem pro rozpracovávání vztahu morálky a práva v regulaci chování člověka. Při tvorbě typových programů právního chování můžeme hledat formy integrace mravních a právních postojů. Komplexy sociálněprávních postojů asi regulují chování nejen v souladu s normami v jednom odvětví práva, ale vůbec. Z toho pak vyplývá, že právní výchova musí akcentovat pozornost na formování a upevnění integrovaných sociálněprávních postojů, musí zdůrazňovat hodnotový obsah objasňovaných právních norem.

Před teorií právní výchovy stojí dnes závažný problém odhalit možnosti jednotlivých forem vědomí v regulaci chování a zákonitosti jejich formování; vztah kvalitativně různorodých prostředků vlivů na jejich rozvoj při formování psychologických stimulů dodržování právních norem. Součinnost a vzájemné ovlivňování se právní výchovy s ostatními směry komunistické výchovy patří ke kardinálním tématům teorie právní výchovy, jehož řešení však vyžaduje dlouhodobé speciální výzkumy komplexního charakteru.

V souhrnu všech faktorů, které působí na formování socialistického právního vědomí, na rozvíjení právní kultury, má nezastupitelnou úlohu organizovaná cílevědomá právní výchova se svými základními funkcemi:

- a) formující a rozvíjející (již existující ve společnosti) potřebné kvality právního vědomí a chování anebo jejich komponenty. Tato funkce naplňuje strategii právní výchovy a realizuje se pomocí všech forem a metod právní výchovy;
- b) mobilizující, zabezpečující potřebné zákonné jednání v daný moment, v dané situaci. Zejména této funkci náleží důležitá úloha v zabezpečení jednoty světonázorové a politické výchovy a organizátorské a hospodářské činnosti, v dosahování jednoty slov a činů;
- c) povzbuzující k sebevýchově, která se projevuje ve snaze subjektů výchovy opírat se o aktivnost, o úsilí každého vychovávaného jednotlivce v jeho všestranném rozvoji, v rozvoji jeho právní kultury;
- d) preventivní funkce, projevující se ve varování vychovávaných před nesprávným, nezákonným jednáním, ve formování předpokladů zdržet se v jakýchkoliv situacích takového jednání a vyzbrojovat se k aktivnímu boji s přežitky minulosti a vlivy cizích ideologií. Rozvinutí této funkce předpokládá včasnost odhalení negativních procesů ve sféře, která je regulována právem, a umění vychovatele předpokládat situace, do kterých se mohou vychovávaní dostat, připravovat je ke správné volbě variant jejich rozhodnutí v kritických situacích jednání;

e) funkce převýchovy, která je podmíněna složitostí objektů právní výchovy. Zdokonalování člověka je proces překonávání negativních mínění, názorů, zvyků a rozvíjení kladných stránek osobnosti. Právní výchova má v sobě vždy elementy převýchovy a ve vztahu k jednotlivým osobnostem či kolektivům může být tato převýchova mimořádně rozsáhlá. Tyto funkce právní výchovy se vzájemně podmiňují, působí v jednotě a ve svém souhrnu naplňují strategii právní výchovy, která je článkem celistvého systému komunistické výchovy, nerozborně spjatá s ostatními složkami komunistické výchovy, ovšem se svou vlastní vnitřní určitostí a relativní samostatností.

Právní výchova je součástí komunistické výchovy a podřizuje se všem jejím zákonitostem. Specifika právní výchovy se projevuje v předmětu působení (právní forma vědomí) a v prostředcích vlivu (právo, právní ideologie, právní praxe) i v mechanismu spjatosti s politickou ideologií, s komunistickou morálkou a estetikou atd.

Jako pedagogický jev představuje právní výchova aktivní součinnost vychovatelů a vychovávaných, v jejímž průběhu se u vychovávaných formuje socialistické právní vědomí realizací zejména těchto bezprostředních cílů (úkolů) právní výchovy:

- celkovým zvýšením znalosti o právu, jeho funkcích, principech, odvětvích, institucích, normách apod. Právní výchova se musí opírat o cílevědomě formovaný základ právních znalostí. Určení těchto znalostí, nezbytných a užitečných pro jednotlivé skupiny pracujících, je důležitou podmínkou efektivnosti právní výchovy;
- osvojením požadavků práva vychovávanými, tj. vnitřní uznání hodnot, které právo chrání, rozvoj motivů zákonného jednání a zpevnění přesvědčení, o které se opírá aktivní účast vychovávaných v dodržování a ochraně socialistických zákonů. Osvojení hodnot, které právo chrání, předpokládá u občanů dosažení jednotné škály právních a morálně politických pozic. Dosažení ideálních cílů právní výchovy je možné jen v rámci komplexního programu rozvíjení aktivní životní pozice občana socialistického státu;
- formování přesvědčení o sociální nezbytnosti a užitečnosti právních ustanovení.

Charakterizované úkoly se naplňují ve vzájemné dialektické podmíněnosti. Právní prostředky výchovy se musí spojovat s prostředky politickými, mravními, estetickými atd. Je tedy evidentní, že právní výchova musí působit v těsné součinnosti s politickou, mravní a pracovní výchovou. Tak jako pro všechny směry sociální výchovy má i pro organizaci právní výchovy závažný význam teze J. V. Andropova vyjádřená na červnovém zasedání ÚV KSSS: „Strana usiluje o to, abychom člověka nevychovávali jako pouhého nositele určité sumy znalostí, ale především jako občana socialistické společnosti, jako aktivního budovatele komunismu s jeho charakteristickými ideovými koncepcemi, morálkou a zájmy, s vysokou kulturou práce i chování.“⁴⁵)

Právo se opírá o svou morální autoritu, avšak garantuje se donucovací mocí státu a jeho orgánů. Proces právní výchovy je dlouhodobý a zákonitý, podmíněný vlivem početných faktorů. Faktory, které ovlivňují právní výchovu, rozdělujeme na vnější (makroprostředí, v kterém vychovávaní žili i žijí) a vnitřní

(zvláštnosti psychických procesů objektů výchovy). Hlavním faktorem je osobnost vychovatele, jeho dovednost vyzbrojit vychovávané znalostmi práva, organizovat činnost v souladu s ním a být příkladem.

V procesu právní výchovy se setkáváme s řadou těžkostí. Reálné těžkosti procesu právní výchovy rodí i své protiklady, jejichž rozřešení je vnitřním zdrojem dynamiky právní výchovy. Jde o takové protiklady, jako jsou:

- a) protiklad mezi znalostmi norem práva a zkušenostmi z jeho plnění u objektů právní výchovy;
- b) protiklad mezi vzrůstajícími nároky na osobnost a úrovní jejího zákonného jednání;
- c) protiklad mezi přesvědčením o síle a významu socialistických zákonů a jejich nerespektováním v jednání a chování.

V naší společnosti existují kromě socialistického právního vědomí ještě přežitky buržoazního a maloburžoazního protisocialistického právního vědomí, které jsou v antagonistickém protikladu vůči socialistickému právnímu vědomí. Obtížnost boje s nimi spočívá v tom, že nejsou podmíněny současnou třídní strukturou společnosti. Jsou rozptýleny ve společnosti a působí v procesu právní výchovy konfliktně.

Po všem, co jsme uvedli, můžeme tedy charakterizovat právní výchovu jako cílevědomý, systematický vliv subjektů výchovy na objekty výchovy s cílem formovat u nich socialistické právní vědomí, jejich znalosti, představy, soudy, city, přesvědčení, potřeby, zvyky a schopnosti neochvějněho plnění požadavků socialistických zákonů v souladu s potřebami společnosti a funkcemi, kterou v ní ten který objekt plní.

Výchovná funkce práva je těsně spjata s jeho regulující funkcí, nemůžeme však tyto funkce ztotožňovat. Důvody jejich relativní samostatnosti spočívají zejména v tom, že cílem socialistické právní výchovy není jen zabezpečení potřebné úrovně právní regulace, ale zejména zvýšení uvědomělosti pracujících (formování jejich právního vědomí); jejím objektem je toto právní vědomí (znalosti, představy, city, přesvědčení), prohlubování předpokladů pro jednotu uvědomělosti a zákonného chování.

Tento složitý, mnohostranný a dlouhodobý proces obsahuje právní osvětu (objasňování podstaty, obsahu a významu platného práva), výchovu úcty k těmto zákonům a přesvědčení o jejich nezbytnosti a účelnosti a zformování schopnosti využívání práv a plnění povinností, které zákony předpokládají, i jejich aktivní ochranu. Na rozdíl od funkce právní výchovy usiluje regulační funkce práva o ručení míry zákonného chování, je zaměřena na volní akty chování člověka, na to, aby člověk jednal v souladu s konkrétními zákonnými normami, aniž sleduje, zda tak činí z hlubokého vnitřního přesvědčení. Nehledíc na hluboký dialektický vzájemný vliv regulující a výchovné funkce je právní výchova faktorem ideologickým a ne právním, má cílevědomý charakter, projevující se v tom, že ideologický vliv práva i právní praxe napomáhá vyšší efektivnosti regulačního působení práva.

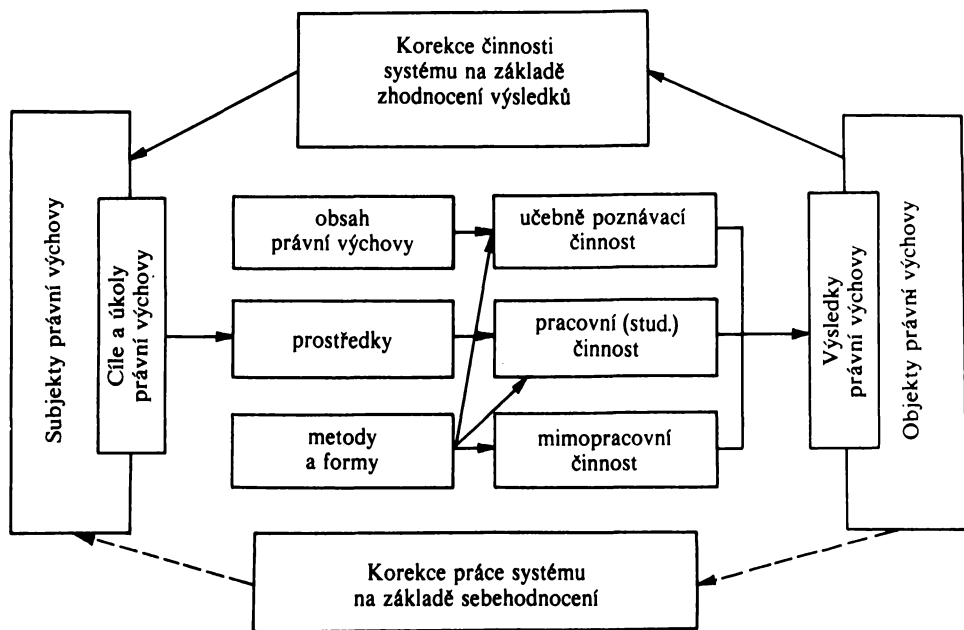
Úloha výchovného působení práva ve světonázorové, politické, mravní, pracovní, právní, ekologické a estetické výchově patří k závažným praktickým problémům. Zužování právní výchovy na propagandu socialistického zákono-

dárství a uplatnění zákonem předpokládaných sankcí vůči narušitelům zákonů je v rozporu s podstatou právní výchovy, která (právě proto, že právo reguluje z hlediska socialistického státu nejvýznamnější společenské vztahy) může významně ovlivnit osvojení světonázorových pozic, politických, mravních i právních principů socialistické společnosti u všech pracujících. V procesu prohlubování politické, mravní, právní i pracovní kultury musí právní výchova sledovat nejen poznání politických, mravních a právních norem a jejich hluboké pochopení vychovávanými, ale zároveň i formování takových kvalit, jako jsou víra v komunistické ideály, přesvědčení o přednostech socialistického společenského zřízení, o historické misi dělnické třídy a jejího socialistického státu, o vzrůstajícím významu vedoucí úlohy KSČ. Socialistický vztah k práci, hospodárný vztah k socialistickému vlastnictví, úcta k právu, city spravedlnosti, odpovědnosti a zákonnosti a rozvíjení schopnosti volit takové varianty svého jednání, které jsou v souladu se socialistickými zákony. To jsou společné úkoly politické, mravní, pracovní, ekonomické i právní výchovy. Výchova dobrovolného dodržování norem socialistického práva všemi občany, která se mohla rozvinout po likvidaci vykořisťování, je dlouhodobý proces, který zahrnuje překonávání soukromovlastnických zvyků a tradic, měšťácké psychologie a vůbec přežitků staré společnosti, formování potřeby a zvyku dobrovolného dodržování socialistických zákonů, rozvíjení společenské atmosféry působící na dodržování těchto zákonů, výchovu v duchu kolektivismu a energický boj mas s narušiteli práva.

Komplexní přístup k právní výchově všestranně respektuje dialektiku všech faktorů našeho rozvoje, předpokládá vypracování metodologické báze, na níž se rozvíjí činnost všech subjektů právní výchovy, a je to cesta, která nejlépe odpovídá formování všestranně rozvinuté osobnosti.

Vedoucí metodou komplexního přístupu je modelování, schopné deduktivně představit model výzkumného předmětu ještě do formování jeho teorie. V systému právní výchovy vzájemně působí tyto elementy: objekt výchovy, subjekty výchovy, cíle a úkoly právní výchovy, obsah právní výchovy, prostředky (doba, materiálně technické podmínky), metody a formy, výsledky.

V podobě modelu si to můžeme představit takto:

XV. plénum ÚV KSC zdůraznilo, že plánování komunistické výchovy je důležitý prostředek řešení úkolů výchovné práce a zvýšení její efektivity. Platí to i pro právní výchovu a propagandu. Organizující a mobilizující úloha takových komplexních plánů komunistické výchovy spočívá v tom, že dávají každému členu kolektivu možnost vidět perspektivu svého kolektivu, společenský význam jeho činnosti a prostředky, které jsou na to vyčleněny, lépe pochopit své místo ve společné práci a přesněji volit úkoly výchovné práce. Hlavním smyslem těchto plánů z hlediska právní výchovy je, aby se úcta k právu stala součástí osobního přesvědčení každého člena kolektivu, aby kolektiv působil na soulad jednání svých členů s právními normami. Neskrýváme, že bude velmi náročným projekčním úkolem vypracovat onu základní právní informaci, o kterou se bude právní výchova v těchto komplexních plánech komunistické výchovy v konkrétních kolektivech opírat, i zaměřit pozornost na ty činnosti, v nichž se zpevňuje anebo vůbec formuje zákonné jednání.

Typové programy právní výchovy chceme zpracovávat a realizovat jako organickou část plánů komunistické výchovy konkrétních kolektivů, čímž rozumíme cílevědomý ideologický a psychologický vliv kolektivu vcelku, jeho stranické, odborové, svazácké organizace a dalších masových organizací, hospodářských (školských) orgánů s cílem vyzbrojovat jej nezbytnou právní informací, formovat potřebná přesvědčení a návyky chování.

Plán komunistické výchovy musí tvořit jednotný časový cyklus a v jeho přípravě je potřebné odhalit efektivní možnosti realizace každého směru výchovy, uzlové problémy optimalizace komunistické výchovy v kolektivu a sladění průběhu této výchovy s výchovnými opatřeními v širším okolí kolektivu (město, vesnice).

Struktura takového plánu komunistické výchovy může být taková:

Elementy struktury plánu	Cíl strukturálního elementu	Objekty výchovy	Využívání zdroje informací
1	2	3	4
1. Úvod	Formulace východních úkolů a cílů	Celý kolektiv	Usnesení vyšších orgánů a vlastních organizací
2. Výchozí teze	Formulace zákl. metodologických pozic	Celý kolektiv	Metodika plánování rozvoje kom. výchovy kolektivů
3. Struktura, obsah, etapy a objekty plánování	Formulace metodických doporučení	Celý kolektiv	Metodika plánování rozvoje kom. výchovy kolektivů
4. Základní směry kom. výchovy ideově pol., pracovní, mravní, estetické, ekonomické, ekologické, fyzické	Konkrétní úkoly a kritéria a jejich dosažení	Celý kolektiv, vyloučené problémy u jedn. skup. prac.	Hodnocení daného kolektivu přísluš. orgány, výsledky soc. ped., psych. výzkumu
5. Výběr, příprava a výchova ideologických kádrů	Určení stavu a možnosti subjektů kom. výchovy	Diferenciace kádrů, na které se má působit	Rozbory situace v kolektivu a jeho hodnocení
6. Materiální základna (infrastruktura kom. výchovy)	Stav, tendence a cesty rozvoje	Materiální pracovní a fin. rezervy	Rozbor statistických materiálů
7. Systém kontroly plnění plánu	Vytvoření efektivního systému analýzy plnění plánu	Existující mechanismus v systému kom. výchovy v kolektivu	Rozbor forem organizace kontroly ve stranických a jiných spol. organizacích

Typové programy právní výchovy přinesou efekt za předpokladu, že budou rganickou částí komplexních plánů komunistické výchovy.

Právní výchova se nejeví jako jednosměrné působení subjektu na objekt, le jako složitý dynamický proces vzájemného působení různých komponentů elého systému.

Co má být cílem právní výchovy v kolektivu?

Cílevědomé a diferencované šíření právních znalostí, zejména pracovního práva, objasňování existujícího právního pořádku a zákonností, dosažení potřebného právního uvědomění, zformování rozhodujících právních přesvědčení a důsledného plnění socialistických zákonů a na tomto základě zvýšení aktivní právní pozice členů kolektivu, prohloubení úcty k socialistickému právu a zákonu.

Příprava k tvorbě typového programu právní výchovy pro určitý typ kolektivu zahrnuje:

- a) vymezení právních norem, kterými se kolektiv musí řídit,
- b) určení úrovně právního vědomí kolektivu, rozbor jeho hodnotových orientací, charakter vnitřního vztahu členů kolektivu k právu a jeho požadavkům,
- c) zhodnocení stavu cílevědomé propagandy a studia socialistického práva. Získání sumy znalosti ještě negarantuje dodržování norem práva. Proto se musí ujasnit, jak členové kolektivu dodržují normy práva, jaká práce se provádí s těmi, kteří mají sklony k narušování,
- d) studium stranického řízení právní výchovy v kolektivu a provádění této výchovy stranickou organizací, analýza právněvýchovné činnosti vedení, společenských organizací a těch, kteří se aktivně podílejí na prosazování socialistických zákonů a ochraně socialistického právního pořádku, stupeň cílevědomosti a koordinovanosti jejich činnosti.

Analýzu právní výchovy je třeba vždy doplnit koeficientem trestné činnosti, s jehož pomocí odhalíme tendence rozvoje trestné činnosti.

Závažnou etapou práce při tvorbě typového programu právní výchovy je rozpracování opatření ke zvýšení efektivnosti právní výchovy v kolektivu.

Tato právní výchova musí být společná i přesně diferencovaná v závislosti na sociálně demografických a psychologických zvláštностech kolektivů. Zejména je třeba respektovat specifiku právní výchovy mladé generace a úroveň vzdělání těch, na které máme působit.

Schéma typového programu právní výchovy v kolektivu může mít tuto formu:

Hlavní zaměření a základní úkoly právní výchovy	Doporučená opatření, formy a metody práce	Kdo je organizuje a provádí
---	---	-----------------------------

Socialistickému právu patří významné místo při formování komunistického světového názoru pracujících a zejména mladé generace, úcty k našim zákonům, aktivní politické i právní pozice, pracovitosti, socialistického vlastenectví a internacionalismu.

Objektivně vzrůstající výchovná úloha socialistického práva však nemůže být dostatečně efektivní, jestliže neprosadíme do právní výchovy vyšší cílevědomost a plánovitost. Typové programy právní výchovy mohou být jedním z prostředků realizace této společenské potřeby.

- Andropov, J. V.: *Projev generálního tajemníka ÚV KSSS...*, přednesený na zasedání ÚV KSSS (Moskva, 15. června 1983). Rudé právo, 16. 6. 1983, s. 6—7.
- Dojčák, P.: *Právne vedomie a zákonnosť v socialistickej spoločnosti*. Bratislava, Pravda 1979, 247 s.
- Kommunističeskoje vospitanije*. (Sborník). Moskva, Profizdat 1981, 173 s.
- Kruteckij, V. A.: *Psichologičeskije osnovy vospitanija podrostopka v semje*. Moskva, Jurizdat 1979, 140 s.
- Lenin V. I.: *KPSS o socialističeskoj zakonnosti i pravoporjadke*. Moskva, Politizdat 1981, 670 s.
- Marx, K. - Engels, B.: *Spisy*, Svazek 18. (březen 1872 — duben 1875).
- Mickevič, A. V.: *Pravovaja propaganda*. Moskva, Jurizdat 1981, 208 s.
- Mužik, J.: *Dialektika formování socialistického vědomí*. Praha, Panorama 1981, 439 s.
- Podkrovskij, I. F.: *Formirovanije pravosoznanija ličnosti*. Leningrad, Izd. Leningr. univ-
ta 1971, 220 s.

POZNÁMKY

- ¹⁾ Mickovič, S. V.: *Obščaja teorija sovetskogo prava*. Moskva, Jurizdat 1981, s. 277.
- ²⁾ Javič, L. Š.: *Pravo i obščestvennyje otnošenija*. Moskva, Jurizdat 1980, s. 117.
- ³⁾ Viz *Spravodajca komisie právnej výchovy a propagandy v SSR*. Bratislava, Pravda 1982.
- ⁴⁾ Lenin, V. I.: *Polnoje sobranije sočinenij*. Tom 37. Moskva, Politizdat 1977, s. 90—91, 129—130. Tom 44. Moskva, Politizdat 1977, s. 43, 396—400. Tom 51. Moskva, Politizdat 1978, s. 45; Marx, K. - Engels, B.: *Spisy*. Sv. 18. Praha, NPL 1966, s. 19.
- ⁵⁾ Andropov, J. V.: *Projev generálního tajemníka ÚV KSSS...* přednesený na zasedání ÚV KSSS. (Moskva 15. června 1983.) Rudé právo, 16. 6. 1983, s. 6—7.

ЛЮДВИГ ПРШИКРЫЛ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ПРАВОВОЙ ПОДГОТОВКИ

Статья содержит анализ актуальных вопросов правовой подготовки. Автор исходит из программного тезиса, что правовую подготовку можно эффективно осуществлять только как органический компонент системы коммунистического воспитания. Под правовой подготовкой подразумевается расширение и углубление правовых познаний, умения и навыков, формирование уважения к законам, развитие необходимости соблюдения законов, со-

циалистических правовых убеждений, формирование высокой общественно-правовой активности в борьбе с преступностью. Важными педагогическими аспектами правового воспитания автор считает объяснение политического значения закона, нравственных аспектов норм социалистического права, прав и обязанностей граждан и правильную оценку правовой регуляции труда в наше время. Автор указывает на отсутствие комплексной разра-

ботки целей, задач, форм и методов правовой подготовки, что отрицательно отражается на качестве и объеме осуществляемой правовой подготовки.

Правовая подготовка является компонентом коммунистического воспитания и подчинена всем его закономерностям. Специфичность правовой подготовки проявляется в предмете воздействия и в средствах влияния и в механизме сочетания с политическим, нравственным и трудовым воспитанием, эстетикой и пр. Автор подчеркивает, что процесс правового воспитания

(подготовки) – процесс долговременный и закономерный, обусловленный воздействием множества факторов. Основным фактором является личность воспитателя. Затем автор обсуждает вопрос разработки типовых программ правовой подготовки, нацеленных в основном на то, чтобы уважение к праву стало нераздельной частью личного убеждения каждого члена коллектива, чтобы коллектив воздействовал на поступки своих членов согласно требованиям правовых норм.

LUDVÍK PŘIKRYL THEORETICAL AND METHODOLOGICAL QUESTIONS OF LAW EDUCATION

This article contains an analysis of the topical questions of law education. The author proceeds from a programme thesis stating that law education can be effective only as an organic element of the system of communist education.

Law education is understood as the extension and deepening of legal knowledge, skills and habits, formation of respect for law, development of the need for consistently observing the law, socialist legal convictions, formation of a high socio-legal activity in the struggle against criminal activities. The points referred to as very important aspects of law propaganda include the explanation of the political meaning of law, of moral aspects of the norms of socialist law, of the citizens' rights and duties, as well as a correct appraisal of the legal regulation of work in the present period of time. It is pointed out that the working out of the goals, tasks, forms and methods of law education is not comprehensive enough, which

has a negative impact on the extent and quality of the actual law training.

Law education is a constituent part of communist education and is governed by all laws. The specific features of law education consist in the object of training and the means of influence as well as in the mechanism of the union with the political, moral and working education and even aesthetic education and the like. The author underlines the fact that the process of law education is a long-term and law-governed process, conditioned by the influence of numerous factors. The main factor is the educator's personality. He deals with the question of type programmes of law education the main purpose of which is to make respect for law become a component of the personal conviction of each of the collective, and to get the collective to influence its members in such a way as to make them behave in accordance with legal norms.